

'Boustienen'

Nûmer 3 • maart 2011

Redactioneel

De laatste nieuwsbrief Boustienen verscheen in oktober 2011. Net voor de in november te houden workshop. Een verslag van die geanimeerde bijeenkomst treft u aan in deze 3^e nieuwsbrief. Dat was het voor u als lezer wellicht. Dat wil niet zeggen dat er op het gebied van bodem, ondergrond, waterhuishouding, ruimtelijke ordening en omgevingsbeleid niets is gebeurd. Integendeel. Niet dat alles maar gelijk in Fryslân plaatsvindt en plaatsvond. Ook gebeurtenissen elders hebben invloed op het beleid, programma's en projecten in onze provincie. Zo waren er de volgende momenten te noteren in de afgelopen maanden:

- er was veel bestuurlijke drukte over de opslag van CO₂ in Noord-Nederland;
- de provincie Drenthe stelde een [structuurvisie voor de ondergrond](#) vast;
- in de Staatscourant werd de '[Circulaire herinrichting van diepe plassen](#)' gepubliceerd;
- de brochure '[Pionieren in de ondergrond](#)' en het inspirerend boekje '[Ontdek de stadsbodem](#)' verschenen;
- de (Friese) provinciale projectorganisatie 'Grip op grond' is druk bezig met het ontwikkelen van inzicht in grondstromen: waar en hoe kunnen vraag en aanbod van grond op elkaar worden afgestemd. De organisatie is in eerste instantie vooral intern (provinciaal) gericht;
- deze projectorganisatie heeft inmiddels aan de projectgroep Boustienen gevraagd welke kansen er

liggen voor zandwinning in de Friese meren. Door een van de leden van het consortium is inmiddels een voorstel gedaan voor een studie hiernaar;

- er werd meegewerkt aan het maken een haalbaar projectvoorstel voor Koude-warmte-opslag (KWO) in samenhang met de ruimtelijke ordening in Leeuwarden;
- het Friese Miljeuprogramma is vastgesteld door Provinciale Staten waarmee duurzaamheid (en duurzaam bodembeheer) hoog op de agenda kwam.

Dit is maar een kleine greep uit heel veel activiteiten en een deel daarvan komt terug in deze Nieuwsbrief. Als lezer zult u vast en zeker ook meer onderwerpen kennen die voor anderen interessant kunnen zijn op het snijvlak van de beleidsterreinen die het omgevingsbeleid (incl. bodem en ondergrond) raken.

De vraag die ons bezighoudt is of u die informatie wilt delen met collega's. En ook wilt delen met medewerkers van Wetterskip Fryslân, provincie en/of gemeenten? Waarom zou u 'blijven zitten op die kennis'? Via Share-Point, via deze nieuwsbrief of op een andere manier kunt u anderen laten delen in uw mening, uw enthousiasme en uw kennis. Laat anderen er ook plezier aan beleven. Immers, samenwerken, integratie en het delen van kennis is van groot belang voor de provinciale en gemeentelijke organisatie en ook voor een leefbare en duurzame provincie en gemeentelijke leefomgeving.

We wensen u veel leesplezier met deze nieuwsbrief. Heeft u vragen over de onderwerpen of heeft u suggesties, neem dan contact op met [Wim Haalboom](#), [Sikke R. Roosma](#) of [Jos Nugter](#) van de provincie Fryslân. Zij zorgen voor verspreiding.

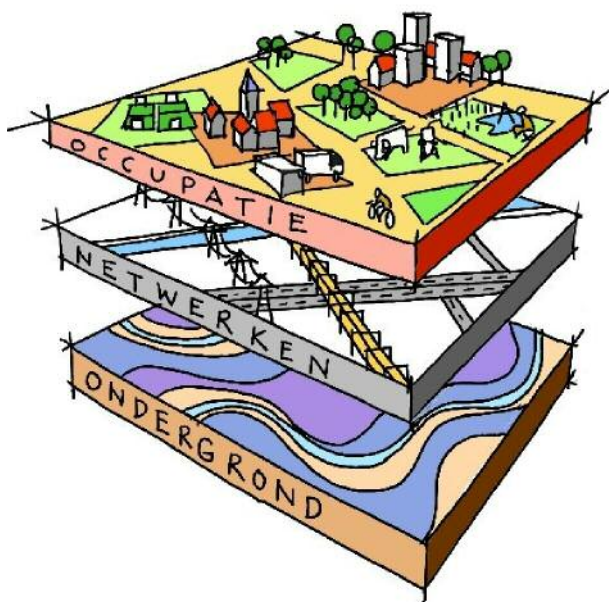
Bijeenkomst bebouwde omgeving

Op 9 november 2010 vond in het kader van het project Boustienen een Workshop Duurzame Ontwikkeling Wijken en Dorpen plaats. Met het project Boustienen verzamelt de provincie Fryslân bouwstenen voor een bodemvisie. De bodemvisie gaat uit van een duurzame benutting van de ondergrond en duurzaam bodembeheer. Daarvoor zijn nodig:

- (1) een integrale benadering van de Friese ondergrond,
- (2) een optimale informatievoorziening over de potenties en kwetsbaarheden van de ondergrond en
- (3) een nieuwe werkcultuur. Het werd een interessante ochtend, die de nodige leerpunten heeft opgeleverd zoals blijkt uit onderstaand verslag.

Inleidingen

De dag begon met een opening door wethouder *Isabella Diks* van Leeuwarden. Zij stelde dat er nog voldoende kansen zijn voor benutting van de ondergrond, mits dat duurzaam gebeurt. Maar voor het realiseren daarvan moet nog het nodige gebeuren, zo was zij van mening. Ook houdt de ruimtelijke ordening op dit moment nog (te) weinig rekening met die ondergrond. Vervolgens waren er een aantal intrigerende inleidingen. Zo begon *Jos Verheul* van Agentschap NL over [Ecosysteemdiensten](#), waarin hij aangaf dat bodem en ondergrond vele maatschappelijke functies vervullen door het leveren van functies (gebruik) en processen (reguleren).

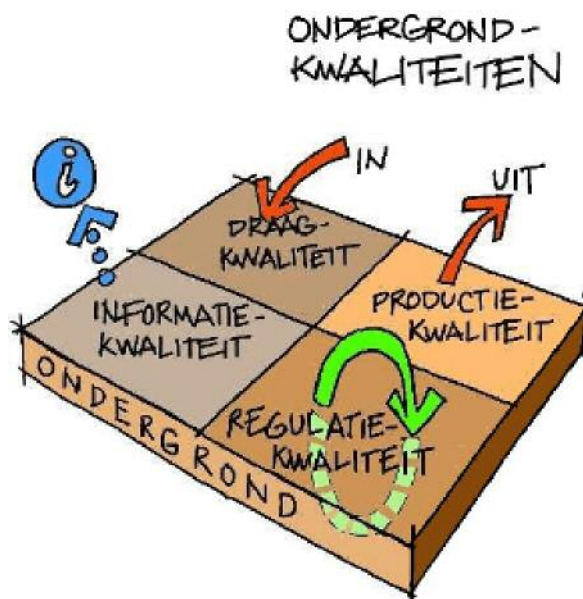
Daarna was het de beurt aan *Inge van Berkel*, afdelingshoofd Ruimtelijke ordening van de gemeente Leeuwarden. Ook zij ging in op de kansen voor benutting van de ondergrond. En nu is het nog vaak zo, stelde zij, dat de mensen van de ondergrond al hun overtuigingskracht nodig zullen hebben om de bovengrondse orde-naars te overtuigen van de toegevoegde waarde van het meenemen van de ondergrond in hun plannen. De kunst is om die waarden smakelijk te presenteren. *Inge van Berkel* deed dat in haar [presentatie](#) in de vorm van een pizza, waarin het ook gaat om 'de bodem'. *Marco Vergeer*, een van de leden van het consortium, ging in op de relatie tussen het Besluit bodemkwaliteit en [gebruik en functies](#) van de bodem.

In de volgende presentatie ging *Dick Takkenbos* van Buro Vijn in een uitgebreid en illustratief verhaal in op de logische samenhang tussen de boven- en ondergrond. Dit mede aan de hand van voorbeelden waarin die relaties zichtbaar werden. De [samenhang](#) heeft volgens spreker eveneens betrekking op functie en gebruik enerzijds en bodem en ondergrond anderzijds. Als laatste spreker kwam *Marcel Ticheloven*, ook een van de consortiumleden, aan het woord. Hij ging met name in op de mogelijkheden en beperkingen van [bodemenergie](#).

Uitwerking in verschillende sessies

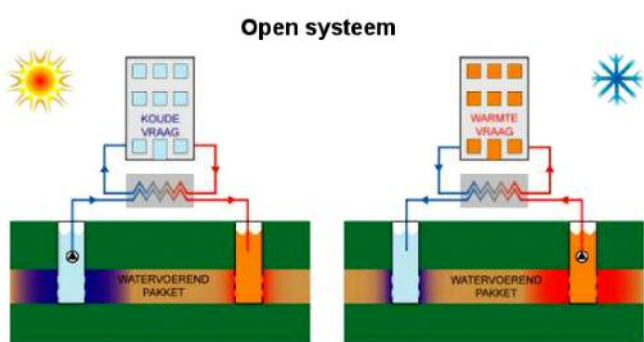
De drie boeiende betogen namen de deelnemers vervolgens mee naar een rollenspel. Daarin werkten de deelnemers aan de samenhang tussen de ondergrond en de bovengrondse ontwikkelingen. Dat gebeurde op verschillende schaalniveaus: een structuurvisie, een bestemmingsplan en een inrichtingsplan.

In de sessie over een [structuurvisie](#) kwam naar voren dat de bodem nog geen belangrijke rol speelt in de praktijk, zeker niet bij de ruimtelijke ordening. Op dit moment worden duurzaamheid en duurzaam gebruik

van de ondergrond nauwelijks meegenomen. Voor bodem geldt dat dit alleen bij probleemsituaties aan de orde komt. In de sessie bleek behoefte aan uitwerking van begrippen als duurzaamheid en duurzame bodembenutting, voordat deze in de ruimtelijke ontwikkelingen kunnen worden ingezet. Daarbij werd vastgesteld dat het formuleren van beleid alleen niet voldoende is. De gewenste ontwikkelingen moeten ook juridisch worden geïmplementeerd in de ruimtelijke plannen.

Ook in het gesprek over het [bestemmingsplan](#) bleek een behoefte aan uitgewerkt beleid. In deze casus is onderzocht hoe men zou kunnen omgaan met een optimale inzet van bodemenergie als bijdrage aan duurzaamheidvraagstukken. In de huidige situatie is het zo dat de aanvrager van een vergunning voor opslag van bodemenergie de vergunning krijgt, tenzij dit strijdig is met het vigerende beleid. In dat beleid zit geen overheidssturing op basis van ondergrondse ordening. Bovendien bleek er onduidelijkheid te zijn over de vergunningaanvraag 'gebruik bodemenergie' in relatie tot de Wabo. Deze leemten in het beleid en in de juridische instrumenten staan een optimale benutting van de Friese ondergrond in de weg. In het gesprek over een [inrichtingsplan](#) kwam men tot

Bodemenergie in de vorm van een open KWO-systeem in zomer en winter

de conclusie dat een centraal uitgangspunt, zoals zelfvoorziening in het gebied, nodig is om duurzaamheid handen en voeten te geven. Van daaruit kun je kijken naar de inrichting en de mogelijkheden en kwetsbaarheden van bodem en water. Zodra dat met elkaar is afgesproken, komt het gesprek vanzelf op de combinatie van functies en concrete inrichtingswensen. In het gesprek komt men ook tot de conclusie dat beperkingen ook kansen biedt. Zoals in de behandelde casus, waar de ruimte beperkt is. Het dwingt de deelnemers aan het gesprek om bij elkaar te informeren naar de wensen en mogelijkheden en gezamenlijk te zoeken naar het combineren van ruimtelijke functies.

Ten slotte

In de slotbespreking werden de volgende conclusies getrokken:

- er zijn nog onvoldoende ruimtelijke ordenaars in de discussie betrokken;
- er zijn leemten in beleid en regelgeving;
- er is behoefte aan deskundigheid en informatie.

Marco Vergeer van Royal Haskoning verwoordt de essentie van deze dag: "Belangrijk om te bedenken is dat de wisselwerking tussen bovengrondse en ondergrondse functietoekenning in het bebouwde gebied nog in de kinderschoenen staat. Onder het maaiveld bevindt zich een enorme ruimte, die deels onbenut en deels te zwaar benut wordt. De gemeenten, de provincie en het waterschap in Fryslân staan de komende jaren voor de uitdaging om deze wisselwerking meer in balans te brengen. In de workshop van 9 november hebben mensen die betrokken zijn bij de bovengrondse en ondergrondse inrichting voor het eerst met elkaar van gedachten gewisseld over de wijze waarop deze balans kan worden verkregen."

Het project Boustienen gaat dat niet alléén oplossen. Daar is de medewerking van alle betrokkenen bij nodig. Zowel intern bij de provincie als extern bij gemeenten, Wetterskip en andere belanghebbenden bij een duurzame bodem en ondergrond. In pilots zal worden onderzocht hoe dit het beste kan.

In een 'receptenboek' – dat als eindresultaat van het project Boustienen wordt gezien – zullen deze ervaringen worden beschreven. Daarmee levert het project een bijdrage aan een gedragen en duurzame Friese bodemvisie. Hoe dit receptenboek er definitief komt uit te zien is nog onbekend, maar uit de discussies tot nu toe kan worden afgeleid dat er vooral behoefte is aan een (digitale) kennisbank met kaartmateriaal en fact-sheets: een *kennisknooppunt waar vraag en aanbod, maar ook leveranciers en gebruikers bij elkaar komen.*

Interviews over bodem en ondergrond

Om een beeld te krijgen van de wijze waarop op dit moment met de belangen van bodem en ondergrond wordt omgegaan door de provincie, zijn in de maanden oktober en november 2010 een twaalfstal gesprekken gevoerd met provinciale medewerkers. In deze nieuwsbrief wordt een aantal hoofdpunten naar voren gebracht van deze gesprekken.

De bodem en de ondergrond staan volop in de belangstelling, doordat er veel in verandering is. De belangstelling en de veranderingen zijn bovendien zeer divers: de beleidsmatige belangstelling neemt toe, bodem en ondergrond worden meer ervaren als een onderdeel van de duurzaamheid en de intensiteit en de vormen van bodemgebruik veranderen in hoog tempo. In de provincie Fryslân gaat het bijvoorbeeld om grote projecten, waar grond vrijkomt en/of grote hoeveelheden zand nodig zijn, terwijl beleidsmatig de vraag speelt welke ingrepen verantwoord zijn en hoe tot een goede onderlinge afstemming kan worden gekomen. De aandacht voor bodem en ondergrond wordt gevoed door het gegeven dat de aard en intensiteit van het gebruik van bodem en ondergrond steeds verder toeneemt. Vanuit deze achtergronden is de provincie Fryslân gestart met het project Boustienen. Vooral door het uitvoeren van pilots worden ingrediënten voor een toekomstige bodemvisie verzameld.

Aanpak van de bodemaspecten binnen de provincie

Bij nieuwe ontwikkelingen en bij projecten speelt ook de versnippering binnen de provincie een belangrijke rol. Dat betekent dat binnen de betrokken afdelingen het 'eigen' deel van de bodemaspecten wordt opgepakt en afgewogen. De aanpak is daardoor niet integraal en proactief, maar vooral reactief en probleemgericht. Ook op dit terrein lijkt de breedte van het onderwerp 'bodem en ondergrond' zodanig omvangrijk te zijn, dat een integrale benadering ontbreekt. Voor bodem en ondergrond zijn op provinciaal niveau nauwelijks integrale doelen gesteld, op basis waarvan gewerkt wordt binnen de diverse afdelingen. Tegelijkertijd is binnen de provinciale dienst de behoefte aan een meer integrale benadering vanuit de afdeling Milieubeleid niet groot: de huidige werkwijze wordt als voldoende ervaren en de inzet van milieubeleid om bodem en ondergrond 'op de kaart te zetten' wordt niet breed gewaardeerd.

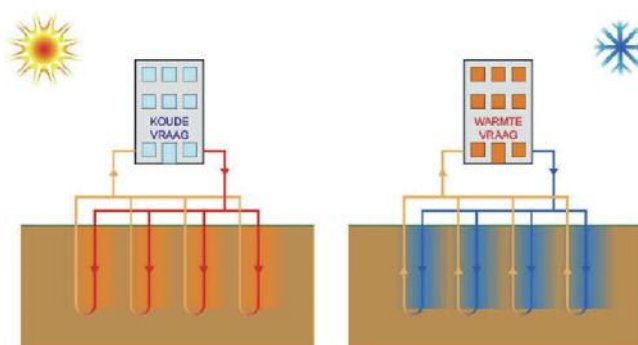
Gesprekken

Om een goed beeld te krijgen van de wijze waarop binnen de provincie met bodem en ondergrond wordt omgegaan, zijn gesprekken gevoerd met de betrokkenen binnen de provincie. In overleg met de afdeling Milieubeleid zijn personen geselecteerd, die bij bodem en/of ondergrond betrokken zijn. Door de leden van het consortium – dat het project Boustienen uitvoert – is met 20 medewerkers van de provincie gesproken van in totaal 12 verschillende afdelingen en projecten. De bereidheid en welwillendheid om een gesprek aan te gaan was over het algemeen heel goed, waarvoor alle geïnterviewden worden bedankt!

Diversiteit bodembelangen

Uit de gesprekken blijkt dat bodem en ondergrond bij de provincie een zodanig breed en divers onderwerp is, dat de verschillende aspecten en belangen van bodem en ondergrond bij een groot aantal verschillende afdelingen zijn ondergebracht. Dat heeft belangrijke gevolgen:

- Parallel aan de verdeling over de diverse afdelingen, zijn ook de bodembelangen binnen de provincie sterk verdeeld en versnipperd;
- Een totaaloverzicht of –beeld van de problematiek rond bodem en ondergrond lijkt bij geen van de afdelingen aanwezig te zijn;
- Er is niet of nauwelijks coördinatie en afstemming tussen de verschillende afdelingen over de belangen van bodem en ondergrond;
- Bij enkele provinciale medewerkers is door een jarenlange betrokkenheid vanuit de provincie met de bodem een brede kennis aanwezig, die echter niet of nauwelijks ontsloten is;
- Doordat de bodembelangen versnipperd zijn over diverse afdelingen, voelt ook geen enkele afdeling zich integraal verantwoordelijk voor de belangen en waarden van de bodem.
- Bodemenergie in de vorm van een gesloten KWO-systeem in zomer en winter.

Een aantal statements, opgemaakt vanuit de gesprekken:

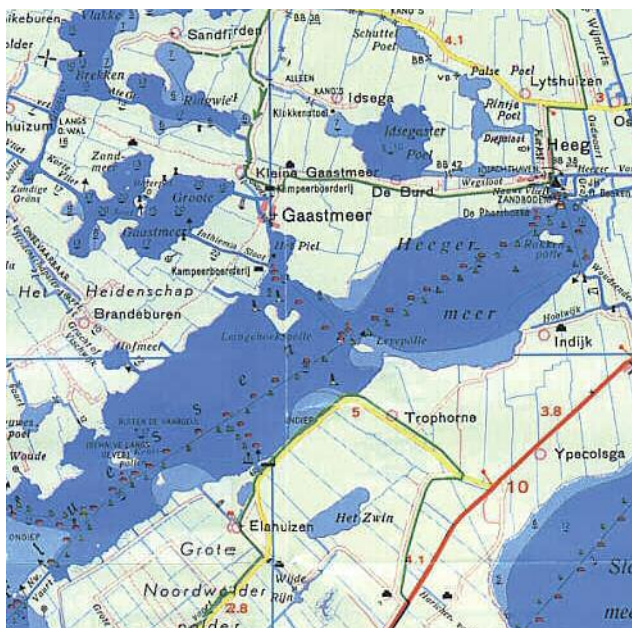
- Via het project 'Grip op grond' wordt een goede slag gemaakt in het bereiken van afstemming tussen vraag en aanbod van grond. Financiële voordelen spelen daarbij met name een rol.
- Nieuwe ontgrondingen en zandwinnings worden zorgvuldig afgewogen, maar een integraal afweingskader voor nieuwe zandwinlocaties ontbreekt.
- Vooral vanuit het terrein van de ruimtelijke ordening is de behoefte en belangstelling om bodem en ondergrond 'op de kaart' te zetten niet groot.
- Aan het oppakken van de bodem als belangrijk onderdeel van de duurzaamheid is weinig behoefte. De insteek is gericht op het oplossen van problemen, die zich voordoen.
- De belangen van bodem en water lopen dikwijls in elkaar over.

- Er zijn meerdere overheden verantwoordelijk voor (delen van) bodem en ondergrond. Daarbij is niet duidelijk wie als eerst verantwoordelijke gelegitimeerd is om zich integraal voor de bodem in te zetten.
- De kennis van de bodem is weliswaar voorhanden, maar de wijze waarop de kennis is ontsloten, is niet optimaal.
- Een op te zetten kennisknooppunt voor informatie van bodem en ondergrond biedt mogelijkheden om kennis te vergroten en integratie te bevorderen.

Kansenkaart zandwinning

Vanuit het project 'Grip op grond' is er behoefte aan een kansenkaart zandwinning. Er is de komende jaren een grote vraag naar zand en grond ten behoeve van meerdere grote infrastructurele werken. Het project Boustienen is gevraagd om hierbij te ondersteunen, mede gezien de aard en de doelstelling van het project. Eén van de leden van het consortium (bureau DHV) heeft inmiddels een offerte ingediend.

Het project is een eerste verkenning van de mogelijkheden om te komen tot een kansenkaart voor de zand-

winning, bijvoorbeeld door het uitdiepen van Friese meren. Daarbij kan ook worden gedacht aan de aanleg van zogenaamde slibvangputten of het wegzuigen van zand onder hooggelegen natuurgebieden. Afstemming van aanbod en afzet van grond en de locaties die het betreft, is een wezenlijk onderdeel om te komen tot een duurzaam grondgebruik. Het onderzoek richt zich in eerste instantie op de beoordelen van digitale (bodem)kaarten. Daarna volgt een GIS-analyse. Daarbij wordt onder meer gekeken naar effecten en invloeden van zandwinning op natuurkwaliteit, waterwinning,

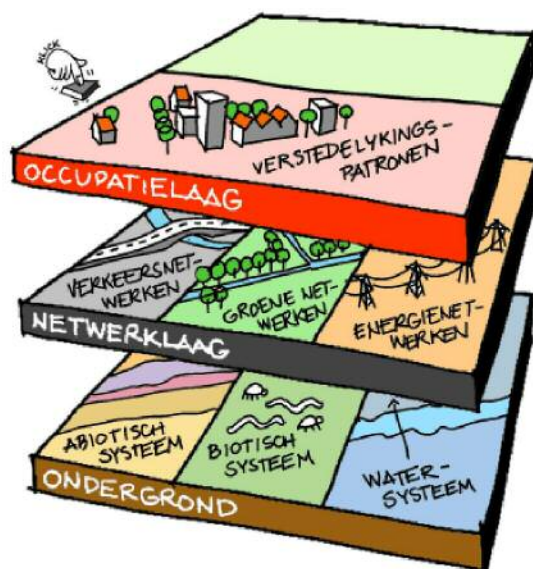
waterkwaliteit, aardkundige waarden, grondwaterstroming en andere omgevingsfactoren. Ook wordt gekeken naar wet- en regelgeving. Uiteindelijk zal een en ander leiden tot een overzicht van verschillende locaties waar potenties zijn tot daadwerkelijk zandwinning. Deze kansenkaart is naar alle verwachting eind mei 2011 gereed.

Ruimte voor water en bodem

Onder deze (werk)titel wordt op donderdag 23 juni a.s. een workshop georganiseerd. Enerzijds zal de tussenbalans van het project 'Boustienen' worden opgemaakt. Anderzijds zal deze dag in het teken staan van de agenda voor de komende jaren op het gebied van de integratie van bodem, ondergrond, water, ruimte en alle daarin en daarbij voorkomende gebruiksfuncties.

Eind 2012 loopt de periode waarin ILG-pilots kunnen worden uitgevoerd teneinde. Medio dit jaar wil de projectgroep Boustienen de tussenbalans opmaken van het lopende project: wat hebben we bereikt. Ook zal worden vooruit gekeken: wat is de agenda voor de komende anderhalf jaar. Zowel in tastbare resultaten, zoals kansenkaarten, e.d., maar ook wat betreft (nauwere) samenwerking en integratie van beleidsvragen. *Noteer alvast deze datum.*

Het belooft een mooie dag te worden waarop de provincies Groningen en Drenthe iets vertellen over de toestandkoming van hun bodemvisie, resp. de structuurvisie van de ondergrond. En een dag waarop u met behulp van digitale kaarten (via een mactable) de samenwerking met collega's kunt vinden. Het definitieve programma zal tijdig verschijnen. Daarin wordt ook bekend gemaakt hoe en waar u zich kunt opgeven om aan de dag deel te nemen.

Het project 'Boustienen' is gestart om bouwstenen te verzamelen voor een gezamenlijke bodemvisie van de provincie Fryslân en andere instanties, zoals gemeenten en Wetterskip Fryslân. Projectleider is [Wim Haalboom](#).

Consortium

De provincie Fryslân geeft opdracht voor het project Boustienen fase 1. De opdracht wordt verleend aan een consortium van drie bureau's: DHV, Buro Vijn en Royal Haskoning. Zij werken onderling nauw samen en hebben hiervoor een projectplan geschreven.

De titel 'Boustienen' is een Fries-Nederlandse woordspeling en is afgeleid van bodem (boaiem) en ondergrond (undergrûn').

Sharepoint Boustienen

Om de samenwerking rond het project te bevorderen is een Sharepoint-site Boustienen geopend. Dit is een website die fungeert als centrale ruimte voor opslag en gemeenschappelijke bewerking van documenten, informatie en ideeën. Het is een hulpmiddel voor samenwerking, zoals een telefoon een hulpmiddel is voor communicatie of een vergadering een hulpmiddel is voor besluitvorming.

Een SharePoint-site ondersteunt groepen mensen (bijvoorbeeld werkgroepen of buurtgroepen) bij het delen van informatie en bij de samenwerking. SharePoint-sites zijn dynamisch en interactief. Leden van de site kunnen hun eigen ideeën en bijdragen plaatsen, maar ook die van andere mensen van opmerkingen voorzien of daaraan bijdragen.

Als u interesse heeft voor deze Sharepoint Boustienen kunt u zich aanmelden via de beheerder Jos Nugter.

